

Милица С. Баџић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

ОБРАДА ЛЕКСИЧКИХ КОЛОКАЦИЈА СА СЕМАНТИЧКИ ИСТРОШЕНИМ КОНСТИТУЕНТИМА У ЕНГЛЕСКИМ И ЕНГЛЕСКО-СРПСКИМ РЕЧНИЦИМА

У раду се бавимо лексичким колокацијама које као секундарни колокат садрже семантички истрошене глаголе *make*, *set* и *take* и придеве *good*, *real* и *standard* и њиховом обрадом у енглеским једнојезичним и двојезичним речницима. Основни циљеви истраживања јесу да утврдимо који је критеријум примењен при навођењу датих колокација под појединачним одредницама и какав је њихов статус у односу на слободне комбинације речи и друге устаљене лексичке спојеве. Контрастивна анализа показује да њихова лексикографска обрада првенствено зависи од типа и сврхе речника, као и комбинаторног потенцијала лексема колоката. Уочавају се сличности и разлике у примењеним приступима, а неретко и методолошке недоследности у презентацији колокација у речничком чланку. Закључујемо да се колокацијска проблематика, као једно од основних питања у преводној (мета)лексикографији, додатно усложњава када у обзир узмемо семантичку деплецију појединих лексема, те се у обради оваквих вишечланих јединица мора спровести један примарни критеријум како би се ускладити принципи економичности и исцрпности. Штавише, истраживање пружа увид у природу колокација са истрошеним конституентима и даје основу за њихову разраду у комбинаторном енглеско-српском речнику.

Кључне речи: преводна (мета)лексикографија, лексикографска обрада, енглески, српски, лексичка колокација, семантичка деплеција

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Лексички спојеви које називамо *колокацијама* уобичајена су појава у језику. Дуготрајним понављањем оне се устаљују у менталном лексикону појединачних говорника, а потом улазе у референтне речнике као одраз општег лексикона говорне заједнице. Не постоје јасна разграничења између слободних комбинација и ових, у мањој или већој мери везаних, сложених јединица. Зато што настају као резултат синтаксичких, семантичких, прагматичких и стилистичких рестрикција лекције, променљива су категорија која нема јединствену лингвистичку дефиницију. Теоријска разматрања колокација започета су Фертовим увођењем самог термина и његовом максимумом да се реч познаје „по

1 milica.bacic@filum.kg.ac.rs

друштву у којем се налази” (1962: 11).² О њиховим различитим аспектима писано је како у англистичкој тако и сербокроатистичкој литератури (Кауи 1998, Зипман 2005а, Драгићевић 2007, Гранже, Меније 2008, Прћић 2008, Стојичић 2012), а неретко из угла металексикографије и лексикографске праксе (Хаусман 1991, Зипман 2005б, Стојић, Мурица 2010, Турк 2010, Фелбаум 2016). На основу донекле неусклађених дефиниција које поменути аутори наводе може се закључити да су то комбинације најчешће двеју лексема које показују одређени ниво кохезије конститутивних елемената, образоване су према морфосинтаксичким принципима, семантичком потенцијалу и захтевима језичког и ванјезичког контекста, и, како Прћић (2008: 119–120) истиче, испољавају могућу или минималну заменивост једне од лексема другим члановима истог семантичког поља, релативно слабу постојаност у погледу морфосинтаксичких трансформација или модификација, као и прозирност унитарног значења.

Зато што су далеко бројније од других устаљених спојева у језику (Кауи 1998: 24), није једноставно утврдити јасну типологију колокација. Тако се према морфосинтаксичком критеријуму говори о граматичким и лексичким, при чему се граматичка колокација или *колиџација* састоји од једне садржинске и једне функцијске речи (нпр. глагол + предлог у *to take away*), док је лексичка спој две садржинске јединице које се могу комбиновати на више начина (нпр. придев + именица у *standard dialect*) (Стојичић 2012: 262). Према *колокационом ојсеју* лексема, односно, семантичком критеријуму, може се образовати континуум између отворених (у којима један од конституената има опште значење) и везаних колокација (које садрже лексеме специфичног значења), док се у средишту налазе ограничене (Прћић 2008: 121–122). Штавише, будући да колокације имају велики комуникативни потенцијал, посебно се истиче њихова улога у стицању компетенција на другом језику. Пошто је речник један од неопходних алата у овом процесу, важно питање у преводној (мета)лексикографији јесте како обрадити такве вишечлане спојеве.

2. СЕМАНТИЧКА КОМПОЗИТИВНОСТ КОЛОКАЦИЈА И СЕМАНТИЧКА ИСТРОШЕНОСТ КОЛОКАТА

Иако се конституенти колокације налазе у повратној значењској вези и тако доприносе семантичком садржају сложене структуре, *примарни колокаџи* (база) надређен је *секундарном колокаџу* (колокаџору) и бира га због његове зависности (Гранже, Меније 2008: 43). У томе се огледа колокациона снага читавог склопа. У односу на ’окамењене’ фразеолошке изразе, ове лексичке спојеве карактерише већа семантичка композитивност. На пример, јасно је да значења израза *a flock of sheep* и *to fight bravely* произлазе из значења њихових конституената. Међутим,

2 „You shall know a word by the company it keeps!”

како М. Турк (2010: 537) истиче, говорници ипак препознају колокације као јединице са целовитим значењем одвојеним од посебних значења појединачних лексема, што показује да степен њихове семантичке композитивности варира. Један од разлога јесте чињеница да се значења истих лексема могу мењати у различитим колокацијама, као што је случај са полисемичним *state* у *a head of state* и *a state of mind*.

Уколико се, пак, један конституент понавља у великом броју колокација, он постаје презасићен и самим тим семантички истрошен. О *дејлсецији* или *семантичкој истрошености* говори Л. Згуста (1991: 69–71), који је разликује од полисемије по томе што језички контекст не елиминише из укупног значења дате лексеме остала подзначења, већ му битно доприноси. Можемо илустровати колокацијама типа *лајол* + *именица* где је секундарни колокат *keep* (*to keep the change, to keep someone company, to keep a secret, to keep distance, to keep a house* и др.). Иако се наведене употребе овог глагола могу подвести под опште значење „држати, чувати” (ОДЕ 2006: 950, ВР 2014: 1146), свака именица са којом се комбинује неопходна је за одређење његовог конкретног значења, што потврђују и преводни еквиваленти ових колокација (*задржавати кусур, правити неке друштво, чувати шајну, бити на одстојању, водити домаћинство*). У англистичкој литератури се глаголи попут *keep, take, put, give* и *take*, када се налазе у таквим структурама, називају *лаки лајоли* (енгл. *light verbs*) јер су до те мере истрошени да почињу да попримају карактеристике функцијских речи (Цинкова 2009: 38, Фелбаум 2016: 414). Међутим, вишечлани спојеви које ови глаголи граде спадају у лексичке колокације, а не колигације, зато што су семантички композитивни и оба конституента испољавају јаке рестрикције селекције.

Деплеција је појава која карактерише и поједине придеве. Према Р. Драгићевић (2007: 139), у српском су језику *добар* и *леп* синоними који се као конституенти јављају у бројним колокацијама типа *придеви* + *именица* (нпр. *добро/лепо друштво, добро/лепо владање, добра/лепа прилика*). Попут лаких глагола, презасићени су и њихово конкретно значење једино се може утврдити на основу колокацијског односа.³ Стога, као секундарни колокати, лаки глаголи и *лаки придеви* (ако их тако можемо назвати по аналогији са првом категоријом) уносе у различите колокације различит семантички потенцијал.⁴

3 М. Турк (2010: 537–538) наводи и *паметан* у сличном контексту (*паметан разговор, паметан човек, паметне очи* и др.), али у њеној анализи нема помена деплеције, већ се као објашњење колокационог опсега овог придева наводи ширење његовог прототипичног значења.

4 Намеће се питање постојања и семантички истрошених именица, попут *thing* у спојевима *the right thing, that sort of thing* и *a pretty thing*, али није јасно где бисмо повукли границу између деплеције и полисемије у том случају. Како ова дискусија излази из оквира наше студије, остављамо је за будућа истраживања.

3. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Статус и обрада колокација један је од основних (мета)лексикографских проблема који је повезан са питањима микроструктуре речника (тј. организације речничког чланка) и разлике између слободних комбинација, колокација и осталих устаљених спојева. Проблем се додатно усложњава када узмемо у обзир њихову морфосинтаксичку структуру и семантички потенцијал лексема конституената. Тако је предмет истраживања у овој студији анализа лексичких колокација структурног типа *глагол/придев + именица*⁵ које као секундарни колокат садрже семантички истрошене глаголе *make, set* и *take* и придеве *good, real* и *standard*. Основни циљ је да пронађемо одговоре на следећа питања:

- (а) који је критеријум примењен у обради датих колокација и колико су оне присутне у енглеским и енглеско-српским речницима,
- (б) како су одвојене од других спојева под појединачним одредницама и
- (в) шта можемо закључити о семантичком потенцијалу истрошених лексема на основу анализе колокација.

Како М. Михаљевић (1991: 139-140) истиче, при утврђивању одреднице под којом ће се лексички спој навести поштује се један од четири критеријума: (а) механички (под првом речју), (б) граматички (под именицом, ако нема именице под придевом, ако нема придева под глаголом итд.), (в) синтаксички (под синтаксичком главом као обавезним елементом који одређује тип споја) и (г) семантички (под семантички доминантном речју). За разлику од прва три формална критеријума, семантички може бити субјективан јер није увек једноставно одредити доминантну реч у значењској структури споја. Међутим, пошто је у колокацијама са истрошеним конституентима то засигурно база, и последњи критеријум је поуздан. Тако, на пример, у обради горепомнутих *to keep a secret* и *standard dialect* примена механичког критеријума подразумевала би припајање ових јединица одредницама за *keep* и *standard*, синтаксичког одредницама за *keep* и *dialect*, док би примена граматичког и семантичког подразумевала припајање именицама *secret* и *dialect*.

Поступак у овом истраживању интегрише дескриптивни и контрастивно-поредбени метод. Анализа је извршена на корпусу преузетом из два једнојезична речника, *Oxford Dictionary of English* (ОДЕ 2006) и *The BBI Combinatory Dictionary of English* (ББИ 2010), и три двојезична, *Велики енглеско-српски речник* (ВР 2014), *Englesko-srpski enciklopedijski rečnik* (ЕР 2005) и *Oxford English-Serbian Student's Dictionary* (ОСД 2006).

5 Иако допуна лаком глаголу може бити именичка или предлошка синтагма (Фелбаум 2016: 414), у колокацијама које они граде база је именица, те овај тип представљамо као *глагол + именица*.

Будући да спада у посебне речнике и да се искључиво бави лексичким спојевима, ББИ је коришћен и као контролни. Намера нам је била да увидом у макро и микроструктуру различитих типова речника уочимо сличности и разлике у приступима колокацијској проблематици и, у складу са тим, критички се осврнемо на њихове позитивне и негативне стране са лингвистичког и педагошког аспекта.⁶

4. ЛЕКСИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ У ЈЕДНОЈЕЗИЧНИМ РЕЧНИЦИМА

ОДЕ и ББИ имају различите приступе обради колокација због типа речника којем припадају. Као општи речник, ОДЕ је усмерен првенствено на економично представљање семантичке структуре целокупног лексикона једнога језика и рецепцију (под)значења лексема од стране корисника. По упутству за употребу (ОДЕ 2006: xi, xx), типичне колокације у њему наводе се означене масним (болдираним) словима у оквиру примера који илуструју појединачна значења, те је такав начин истицања свакако веома погодан. Међутим, одреднице за датих шест семантички истрошених лексема илуструју концепцијску недоследност у овом једнотомнику:

make ► **verb** **1** form (something) by putting parts together or combining substances; create: *cricket bats are **made of** willow. **2** ■ carry out, perform, or produce (a specified action or sound): *anyone can **make** a mistake.* ... PHRASES **make way** **1** allow room for someone or something else: *the land is due to be concreted over to **make way for** a car park.* (ОДЕ 2006: 1060)*

set ► **verb** ... **2** put or bring into a specified state: *the Home Secretary set in motion a review of the law.* (ОДЕ 2006: 1615)

take ► **verb** **1** ■ ascertain by measurement or observation: *the nurse takes my blood pressure.* **2** ■ subtract: ***take two from ten.*** (ОДЕ 2006: 1797)

good ► **adjective** ... **2** ■ skilled at doing or dealing with a specified thing: *he was **good with** children.* **3** showing kindness: *it was **good of** you to come.* (ОДЕ 2006: 745)

real ► **adjective** ... **2** ■ rightly so called; proper: *he's my idea of a **real** man.* **3** complete, utter (used for emphasis): *the tour turned out to be a **real** disaster.* (ОДЕ 2006: 1465)

standard ► **adjective** **1** used or accepted as normal or average: *it is **standard** practice in museums to register objects as they are acquired.* (ОДЕ 2006: 1723)⁷

Уочавамо да су истакнуте једино колигације (*made of, take from, good with, good of*), док су лексичке колокације или наведене у приме-

6 Иако у анализи као полазни језик доследно користимо енглески, читаоцу скрећемо пажњу на *Речник глагола са доуцима* (Петровић, Дудић 1989) као редак допринос систематизованом описивању граматичких и лексичких колокација у српском језику. Овај рекцијски речник чини нам се нарочито погодним за употребу у настави.

7 Како су фокус рада колокације, речничке чланке представљамо у поједностављеном облику.

рима без истицања (*make a mistake, set in motion, takes my blood pressure, real man, real disaster, standard practice*) или, ако се ради о чвршћим колокацијским спојевима, у делу речничког чланка предодређеном за устаљене изразе (*make way for*). Анализа показује да обрада првенствено почива на комбинацији механичког и семантичког критеријума. Наиме, у (под)одредницама за поједине базе истакнуте су колокације које за колокаторе нису (**mistake** ► **noun** *she made the mistake of thinking they were important*, **motion** ► **noun** ... PHRASES *set in motion plunging oil prices set in motion an economic collapse*. (ОДЕ 2006: 1124, 1145)), док за друге уопште нису наведене (*blood pressure* (ОДЕ 2006: 180)) или су само присутне синонимне колокације без даљег упућивања (**practice** ► **noun** *product placement is common practice in American movies*. (ОДЕ 2006: 1382)). Једнако се може утврдити да за неке истрошене лексеме постоје спојеви који нису наведени ни под једном од одредница. Двоструко навођење исте колокације иде против принципа лексикографске економичности (Турк 2010: 541), али ни потпуно изостављање исте није у складу са основном сврхом речника, који кориснику треба да пружи довољно информација о опсегу употребе лексеме.

Закључујемо да ОДЕ има донекле еклектичан приступ обради ових колокација. Није сасвим јасно зашто се поједине наводе као илустрације основних значења, а друге као устаљени изрази у пододредницама, односно, колико чврста мора да буде кохезија конституената на континууму од слободних до везаних колокација да би се нашао у том делу чланка. Поред тога, оваквим приступом придаје се исти статус различитим синтагматским везама, пошто колокације које су уврштене у устаљене изразе нису ни на који начин одвојене од других вишечланих спојева.

За разлику од ОДЕ, ББИ је комбинаторни речник, те првенствено служи као приручник корисницима при продукцији текстова, а не разумевању семантичког садржаја појединачних лексема (Хаусман 1991: 228). Према упутству за употребу (ББИ 2010: xiii–xviii), речнички чланак се састоји из вишечланих спојева концентрисаних око основних значења, и то тако да су прво наведене уобичајене лексичке колокације, затим колигације, а на крају су идиоми. Обрада лексичких колокација почива на граматичком критеријуму, што показује организација одредница за следеће лексеме:

make v. 1. (“to propose”) she made an offer to us; or: she made us an offer ... 6. (“to create”) to ~ from, of, out of, with (to ~ butter from cream; to ~ a film out of a novel; she made a table out of wood) ... 13. (“to cause to become”); he made me his deputy) (ББИ 2010: 238)

set v. 1. (“to assign”) the teacher set several problems for the pupils; or: the teacher set the pupils several problems ... 4. (“to arrange”) to ~ for (to ~ the stage for smt.; to ~ a trap for smb.; to ~ a date for a wedding) ... 13. (misc.) to ~ one’s sights on (“to aspire to”) (see also *set an example for* at **example** n.; *set fire to* at **fire** n.; *set smt. in motion* at **motion** n.) (ББИ 2010: 355)

take v. 1. to ~ badly; hard; lightly; personally; philosophically; seriously; well (she took the bad news well/philosophically) ... 4. ("to construe") to ~ as (we took her gesture as a sign of friendship) ... 33. (misc.) to ~ by surprise ("to surprise") (see also *take smb. to court* at **court**) (ББИ 2010: 398)

good adj. 1. any; no; very ~ ("is he any ~ at chess?" "I'm afraid he's no ~ at chess at all!") 2. ~ at, in (she is ~ at/in mathematics) ... 8. (misc.) they made ~ their escape ("they succeeded in escaping") (ББИ 2010: 173)

advice n. ... 5. good, practical, right, useful ~ / **appetite** n. ... 7. a good, healthy, hearty ~ / **beating** n. ... 2. a bad, brutal, good ~ / **decision** n. ... 6. a fair; good, sensible, wise ~ (ББИ 2010: 7, 17, 34, 104)

adventure n. ... 2. a bold; real, thrilling ~ / **bargain** n. ... 9. a good, real ~ / **danger** n. ... 6. (an) acute; imminent; real ~ (a situation fraught with real ~ to us all) / **gentleman** n. 1. a complete, perfect, real, true ~ (ББИ 2010: 7, 31, 101, 168)

deviation n. ... 2. (statistics) a standard ~ / **dialect** n. ... 2. a local; social; standard ~ / **practice** n. ... 2. a common, normal, standard, usual ~ / **size** n. ... 4. a standard ~ / **time** n. ... 53. central; local; standard ~ (ББИ 2010: 112, 112, 294, 365, 411)

Иако имају примат међу вишечланим јединицама, лексичке колокације нису најбројније у овим одредницама. У равни са ОДЕ, у комбинаторном речнику колигације су типични склопови којима се илуструје употреба истрошених лексема (*to make from, to set for, to take as, good at*). Стога, без обзира на чињеницу да у двама речницима обрада колокација почива на начелно различитим критеријумима, за оне са лаким секундарним колокатима граматички и семантички критеријум се подударују зато што су њихове базе истовремено најчешће и именице.

У наведеним чланцима ове јединице присутне су у трима облицима: (а) у примерима који илуструју прва значења (*made an offer to, set several problems for*), (б) у примерима који илуструју поједине колигације (*to set the stage for, to set a trap for, took her gesture as*) и (в) директним упућивањем на именицу која је семантичка доминанта (*set an example for* at **example, take smb. to court** at **court**). Међутим, одређена концепцијска недоследност је поново неминовна, и то првенствено за истрошене глаголе. Двоструко навођење исте колокације је присутно, што се уочава на основу одредница за именице *offer* (1. *to make an ~*) и *trap* (1. *to bait; lay, set (up) a ~ (for)*) (ББИ 2010: 266, 419), али је та пракса ограничена принципом економичности и јачином колокацијске везе. Тако, примера ради, *to make an offer* и *to set a trap* су устаљеније колокације од *to set a problem*, те је под одредницом за *set* она наведена, а за именицу *problem* не (ББИ 2010: 299).

Са друге стране, да семантички истрошени придеви добијају своје специфично значење тек у споју са базом нарочито показује приступ њиховим колокацијама у ББИ. Наиме, од три лака придева једино *good* има своју одредницу и у њој су највише илустроване колигације и идиоме. Лексичке колокације су, пак, наведене под именицама (*a good advice, a good beating, a real bargain, a real gentleman, a standard dialect* и *a*

standard practice). Овај начин обраде чини се нарочито погодним за кориснике зато што се значења придева у комбинацијама могу разумети на основу њихових синонима датих под истим одредницама (*a practical/useful advice, a perfect/true gentleman, a common/usual practice*).

Закључујемо да, и поред тога што има сличности у обради колигација и двоструком навођењу колокација, последније је примењен граматички критеријум у ББИ него семантички и механички у ОДЕ. Речници се разликују у одабиру и броју одредница, а самим тим и одабиру типичних колокација. ББИ садржи већи број колокација концентрисаних у мањем броју одредница, што изискује другачију лексикографску разраду. Битна разлика види се и у томе што су у комбинаторном речнику лексичке колокације јасно одвојене од других устаљених спојева, док у општем то није увек случај.

5. ЛЕКСИЧКЕ КОЛОКАЦИЈЕ У ДВОЈЕЗИЧНИМ РЕЧНИЦИМА

Као и једнојезични, двојезични енглеско-српски речници показују варијације у обради лексичких колокација. Иако им је основна сврха да представе еквиваленцију у семантичком саставу двају језика (Турк 2010: 542), општи, посебни и енциклопедијски речници међусобно се разликују по опсегу (тј. броју одредница) и избору колокација којима илуструју комбинаторни потенцијал лексема. Анализа показује да ВР и ЕР прате сербокроатистичку традицију двојезичне речничке структуре по томе што прво наводе преводне еквиваленте за појединачна значења лексема, а потом вишечлане склопове у пододредници:

make V ① .направити > правити [do] ... *it doesn't ~ sense* нема смисла; *to ~ a claim to sth.* полагати право на нешто; *to ~ a mistake* погрешити; *to ~ a statement* дати изјаву; *to ~ a treaty* склопити пакт; *to ~ love* водити љубав; *to ~ one's mouth water* правити некоме зазубице (ВР 2014: 1257–1258)

make v. 1. napraviti, načiniti | to build; to produce; put together; cook; *This factory makes cars. Ova fabrika proizvodi automobile. ... to ~ a bed* namestiti postelju; **to ~ headway** napredovati; početi; sazreti; **to ~ an effort** nastojati, potruditi se; **to ~ love** milovati se, imati ljubavni odnos; **to ~ or mar (break)** odlično izvesti ili upropastiti (ЕР 2005: 742–743)

set V ① .поставити > постављати [record, standard, object, table] ... *to ~ a record* поставити рекорд; *to ~ an ambush* поставити заседу; *to ~ in motion* ставити у покрет; *to ~ off* покренути; *to ~ on fire* запалити, потпалити; *to ~ the fur flying* убацити коску /узроковати свађу/ (ВР 2014: 1838)

set v. 1. postaviti, staviti, položiti, metnuti, učvrstiti, ušaćiti | to place, to put; *Set a cup on the table. Stavi šolju na sto. ... to ~ in motion* ставити у покрет, пустити у рад; **to ~ the clock** подесити сат; **to ~ a trap** поставити замку; **to ~ on fire** запалити, потпалити; **to ~ the fashion** увести моду (ЕР 2005: 1176–1177)

good ADJ добар *a ~ chance* велика вероватноћа; *a ~ moment, occasion* повољан час, прилика; *a ~ egg* добра особа; *~ humor, looks, manners, memory* добро

расположење, изгледи, манири, памћење; ~ *sense* здрав разум; *to have a ~ time* добро, лепо се провести (BP 2014: 905–906)

good а. 1. dobar, valjan, nepokvaren, svež (meso), vredan, pravi (novac) | nice; kind; right or satisfactory ... **to have a ~ time** добро се забављати, лепо се провести; **to be as ~ as one's word** држати рећ, бити поуздан; ~ **citizen** савестан грађанин; ~ **temper** доброћудност (EP 2005: 522)⁸

Уочавамо да је избор колокација и њихових преводних еквивалентна неретко исти у двама речницима (*to make love, to set on fire, to set in motion, to have a good time*), с тим што ВР уводи већи број ових јединица тако што на економичан, иако не и доследан, начин пружа податке о колокабилности семантички истрошене лексеме са више база истовремено (*a good moment/occasion, good humor/looks/manners/memory*). Таква пракса је од помоћи кориснику јер омогућава концентрисање делова речничког чланка према преводном еквиваленту, али није без недостатака. Са једне стране, може замаглити чињеницу да лексеме имају више од једног преводног еквивалента у датим колокацијама (нпр. *гобра/џоволна ђрилика, гобрџ/леџи манири*), као и да се у свакој од колокација издваја њено посебно значење. Са друге стране, није сасвим јасно зашто су поједине колокације тако груписане, док друге нису (*to set a record* поставити рекорд, *to set an ambush* поставити заседу).

Избор главног елемента под којим се наводе ови лексички спојеви првенствено почива на комбинацији механичког и семантичког критеријума. Тако у пододредницама за именицу *responsibility*, глагол *take*, именицу *coward* и придев *real* у ВР наилазимо на колокације *to take responsibility for sth.* и *a real coward* (BP 2014: 500, 1689, 1729, 2017), а анализа и осталих одредница показује да је, иако неекономично, двоструко навођење доследно спроведено. У ЕР, пак, уочавамо већу концепцијску недоследност. Варијације, на пример, илуструју колокације *to set on fire*, која је наведена у пододредницама за *fire* и *set* (EP 2005: 451, 1177), и *to take responsibility for sth.*, која је дата прво у илустрацији основног значења именице *responsibility*, а затим у пододредници за глагол *take* (EP 2005: 1091, 1335). Са друге стране, дати једнотомници не показују разлике у обради синтагматских веза уопште, те колокације ни на који начин нису одвојене од осталих устаљених вишечланих јединица (нпр. идиома *to make or mar (break)* и *to set the fur flying*).

За разлику од њих, ОСД прати оксфордску традицију лексикографске праксе, па је структура чланка слична оној у једнојезичном ОДЕ. Међутим, у обради колокација постоје одређена размимоилажења:

make verb 1 to produce or create sth: *This model is made of steel, and that one is made out of used matches.* ► **napraviti** 2 to perform a certain action: *to make a mistake* погрешити ° *to make a guess/comment/statement/suggestion* погађати/komentarisati/izjavljivati/predlagati ► **činiti** ... 6 to make sb/sth

⁸ У овом одељку није потребно наводити чланке за свих шест лексема да бисмо илустровали обраду лексичких колокација у двојезичним речницима.

become sth; to have the right qualities to become sth: ° *You can borrow some money this time, but don't **make a habit of** it* (nemoj da ti prede u naviku) ...
IDM **make do with sth** (ОСД 2006: 505–506)

take verb ... 4 to accept or receive sth: ° *She's not going to **take the job***. ►
prihvatiti, primati ... 13 to measure sth: *The doctor **took my temperature/pulse/blood pressure***. ► **meriti** (ОСД 2006: 825)

standard adj. normal or average; not special or unusual; that people generally accept as normal and correct: *He's got long arms, so **standard sizes of shirt don't fit him***. ° *standard English* ► **standardan** (ОСД 2006: 792)

real adj. 1 actually existing, not imagined: ° *Closure of the factory is a very **real danger***. ► **stvaran, istinit** ... 5 (used to emphasize a state, feeling or quality) strong or big: *Money is a **real problem for us at the moment***. ► **istinski** (ОСД 2006: 673)

Под одредницама за *лаке* лексеме, поред колигација (*made of, made out of*), масним (болдираним) словима истакнуте су и поједине чвршће лексичке колокације (*make a habit of, take the job, took my temperature*), док су друге само наведене у оквиру примера или упарене са својим преводним еквивалентима (*to make a guess/comment, standard sizes, real danger*). У овом погледу ОСД одудара од ОДЕ у којем су устаљенији лексички склопови дати у пододредницама, али је зато избор типичних колокација готово исти. Штавише, састављачи речника су се у избору елемента под којим се оне наводе првенствено водили механичким критеријумом. Анализа показује да велики број колокација које су садржане под одредницама за истрошене лексеме нису присутне и под онима за њихове базе, али и да ово начело није без изузетака. Тако су, на пример, колокације *to set a limit, standard English* и *to take pleasure in* наведене само под првом речју (ОСД 2006: 739, 792, 825), а *real effort* под обема (ОСД 2006: 270, 673). Концепцијска недоследност није пренебрегнута ни у овом речнику.

Битна разлика између ОСД, са једне стране, и ВР и ЕР, са друге, јесте у броју лексичких колокација и њиховом статусу у односу на друге устаљене спојеве. ОСД, као посебан речник намењен првенствено ученицима и студентима, наводи много мање колокација под одредницама за *лаке* лексеме, али их зато јасно одваја од идиома који су представљени у доњем делу речничког чланка (нпр. IDM **make do with sth**. под *take*). ВР и ЕР, пошто су обимнији и намењени свим корисницима чије је знање енглеског на Б2 или вишем нивоу, дају доста комбинаторних могућности за ове лексеме, али придају исти статус различитим синтагматским везама. Свакако, ниједан од наведених речника није исцрпно побројао колокацијска значења ових лексема у енглеском и њихове еквиваленте у српском зато што је, како М. Турк (2010: 542) наводи, у двојезичном речнику додатна тешкоћа контрастирање елемената двају различитих језичких састава.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Учесталост, метод обраде и статус колокација у постојећим једнојезичним и двојезичним речницима зависе, пре свега, од типа и сврхе самих речника и семантичког потенцијала лексема. Колокацијска проблематика, као једно од основних питања у лексикографској теорији и пракси, додатно се усложњава када у обзир узмемо семантичку деплецију појединих колоката која директно условљава њихове комбинаторне могућности. Обрада колокација у енглеским и енглеско-српским речницима одражава различиту лексикографску концепцију састављања, а неретко и недоследност у њиховој презентацији и разради у оквиру речничког чланка за овакве лексеме. Основно методолошко питање свакако је под којим елементом уврстити појединачне колокације, односно, који критеријум треба упослити при одређивању главног колоката. Сматрамо да је граматички критеријум најприкладнији за комбинаторне речнике, како једнојезичне, тако и двојезичне, зато што се њиме постиже економичност и јасно се могу одвојити лексичке колокације од колигација и других устаљених вишечланих спојева. У општим речницима, пак, чини нам се механички погодним јер омогућава уједначено распоређивање колокација у појединачним чланцима. Међутим, који год критеријум да се изабере, неопходно је објаснити га прецизно у упутству о употреби речника и, још важније, спровести га доследно.

Принципи економичности и исцрпности морају се помирити у обради колокација. Двоструко навођење је у раскораку са првим принципом, али навођење под само једном одредницом отежава кориснику потрагу за погодном комбинацијом. Стога би било добро колокације обрађивати по одређеном критеријуму под једном одредницом, а на њу упутити у речничком чланку за другу. Штавише, било би сврсисходно назначити под *лаком* лексемом и њене синониме који се јављају у истим комбинацијама. Такав би приступ био у складу са принципом исцрпности јер би колокациони опсег лексеме био прегледно представљен.

У студији се нисмо бавили самим преводним еквивалентима, те би било занимљиво испитати варијације међу датим двојезичним речницима у превођењу глаголских спојева декомпонованим предикатима или глаголима (нпр. *to make a decision* донети одлуку/одлучити) и придевских спојева различитим комбинацијама са истрошеним придевима у српском (*good manners* добри/лепи манири). Ову анализу деплеције у лексикографској пракси свакако би требало проширити како бисмо добили јаснију слику о колокабилности и семантичком потенцијалу *лакких* лексема. На крају, увиди које смо пружили о природи лексичких колокација са истрошеним конституентима, иако ограничени, послужили би при састављању опсежног српског, а потом и српско-енглеског/енглеско-српског комбинаторног речника, будући да су такви приручници преко потребни.

Извори

- ББИ ³2010: М. Benson, Е. Benson, R. Ilson, *The BBI Combinatory Dictionary of English: Your Guide to Collocations and Grammar*, Amsterdam Philadelphia: John Benjamins.
- ВР 2014: Д. Шипка, *Велики енглеско-српски речник*, Нови Сад: Прометеј.
- ЕР 2005: D. Simić, *Englesko-srpski enciklopedijski rečnik: 120.000 pojmova*, Kragujevac: Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta u Kragujevcu.
- ОДЕ ²2006: С. Soanes, А. Stevenson (eds.), *Oxford Dictionary of English*, Oxford: Oxford University Press.
- ОСД 2006: *Oxford English Serbian Student's Dictionary: englesko-srpski rečnik sa srpsko-engleskim indeksom*, Oxford: Oxford University Press.

Литература

- Гранже, Меније 2008: S. Granger, F. Meunier (eds.), *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins.
- Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Згуста 1991: L. Zgusta, *Priručnik leksikografije* (prevod i predgovor Danko Šipka), Sarajevo: Svjetlost.
- Кауи 1998: А. Р. Cowie (ed.), *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*, Oxford: Clarendon Press.
- Михаљевић 1991: Мihaljević, М. Višerječne natuknice i podnatuknice u jednojezičnom орџем рјечнику hrvatskoga jezika. *Rasprave*. <<http://hrcak.srce.hr/69749>>. 20.10.2017.
- Зипман 2005а: D. Sierpmann, Collocation, Colligation, and Encoding Dictionaries. Part I: Lexicological Aspects, Oxford: *International Journal of Lexicography*, 18 (4), Oxford, 409–443.
- Зипман 2005б: D. Sierpmann, Collocation, Colligation, and Encoding Dictionaries. Part II: Lexicographical Aspects, Oxford: *International Journal of Lexicography*, 19 (1), Oxford, 1–39.
- Петровић, Дудић 1989: В. Петровић, К. Дудић, *Речник глагола са гођунама*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Нови Сад: Завод за издавање уџбеника, Сарајево: Свјетлост.
- Прћић ²2008: Т. Prčić, *Semantika i pragmatika reči*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Стојић, Мурица 2010: Stojić, А., Murica, S. Kolokacije – teorijska razmatranja i primjena u praksi na primjerima iz hrvatskoga i njemačkoga jezika. *Fluminensia*. <<http://fluminensia.ffri.hr/clanak?id=126.html>>. 20.10.2017.
- Стојичић 2012: Stojčić, V. Sintagma i strukturna svojstva kolokacija. *Филолог*. <<http://doisrpska.nub.rs/index.php/filolog/article/view/395>>. 20.10.2017.
- Турк 2010: М. Turk, Status kolokacija u hrvatskim орџим jednojezičnim i dvojezičnim рјечницима, u: L. Badurina, D. Bačić-Karković (ured.), *Riječki filološki dani: zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani*, Rijeka: Filozofski fakultet, 537–547.
- Фелбаум 2016: С. Fellbaum, The Treatment of Multi-word Units in Lexicography, in: Р. Durkin (ed.), *The Oxford Handbook of Lexicography*, Oxford: Oxford University Press, 411–424.

Ферт 1962: J. R. Firth, A Synopsis of Linguistic Theory, 1930–1955, in: Philological Society, London, *Studies in Linguistic Analysis*, Oxford: Basil Blackwell, 1–32.

Хаусман 1991: F. J. Hausmann, Collocations in monolingual and bilingual English dictionaries, in: V. Ivir, D. Kalogjera (eds.), *Languages in Contact and Contrast: Essays in Contact Linguistics*, Berlin – New York: Mouton de Gruyter.

Цинкова 2009: Cinková, S. *Words That Matter: Towards a Swedish-Check Colligational Lexicon of Basic Verbs* (PhD Thesis). <http://ufal.mff.cuni.cz/~cinkova/cinkova_phdthesis.pdf>. 20.10.2017.

Milica S. Bacić / THE TREATMENT OF LEXICAL COLLOCATIONS WITH SEMANTICALLY DEPLETED CONSTITUENTS IN ENGLISH AND ENGLISH-SERBIAN DICTIONARIES

Summary / The paper deals with lexical collocations which have the semantically depleted verbs *make*, *set* and *take* and adjectives *good*, *real* and *standard* as their secondary collocate and their treatment in English monolingual and bilingual dictionaries. The research presented is aimed at determining the criterion employed in listing these units under individual headwords and their status in relation to free word combinations and other fixed phrases. The contrastive analysis shows that the lexicographical treatment of collocations primarily depends on the type and purpose of a dictionary and the combinatory potential of collocating lexemes. Likewise, it reveals similarities and differences in the approaches applied, as well as frequent methodological inconsistencies in the presentation of collocations within individual dictionary entries. We conclude that the problem of collocations, as one of the fundamental issues in translational (meta)lexicography, is rendered significantly more complex when we take into consideration the semantic depletion of certain lexemes. Therefore, a proper treatment of such multi-word units requires the consistent application of one primary criterion in order to reconcile the principles of economy and exhaustiveness. In addition, the research provides insight into the specific nature of lexical collocations with semantically depleted constituents and may thus serve as a basis for their treatment in a combinatory English-Serbian dictionary.

Keywords: translational (meta)lexicography, lexicographical treatment, English, Serbian, lexical collocation, semantic depletion

Примљен: 10. фебруара 2019.

Прихваћен за штампу марта 2019.